

MILLIY QO'SHIQCHILIK VA MA'NAVIY TARBIYA

Odilov Askarali Ismailovich
Samarqand davlat universiteti
Musiqqa ta'limi kafedra katta o'ituvchisi
+ 998 94 284 47 65

Ona vatanni sevish, ardoqlash, milliy qadriyatlarni hurmat qilish tuyg'usi – muqaddas tuyg'udir. Bu muqaddaslikning g'oyaviy-badiiy ifodasi xalq musiqa merosiga mansub xalq qo'shiqlari, dostonlari, an'ana va afsonalarda o'zining o'chmas muhrini qoldirgan. Shu bois ham ulardan ta'limiy va tarbiyaviy maqsadlarda foydalanish ta'lim mazmunini boytish, uning milliy – tarixiy negizini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shunday ekan, bu ishni eng avvalo yosh avlod tarbiyasi uchun mas'ul mutaxassis, pedagog – o'qituvchilar tayyorlashga ixtisoslashtirilgan oliy o'quv yurtlarida tizimli yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ma'lumki, xalq musiqa merosiga oid bebaho xazina tarkibida xalq qo'shiq va ashulalari salmoqli o'rin egallaydi. Xalq qo'shiq va ashulalari, aytimlari negizida xalq og'zaki ijodi yoki ayrim shoirlar ijodiga mansub adabiy matn yotadi. Bundan tashqari hozirgi zamonaviy bastakor va kompozitorlarning xalq ijodiyotiga oid musiqiy asarlar ohangidan ijodiy foydalanib kelayotganligini inobatga oladigan bo'lsak, bu milliy san'atning naqadar ulkan ahamiyatga molik ekanligi ayon bo'ladi.

Xalq qo'shiq va ashularidagi ma'naviy va estetik g'oyalar kishilarda, ayniqsa yoshlarda vatanparvarlik, do'stlik, halollik, poklik, to'g'rilik, adolatlik, salbiy ko'rinishlarga nisbatan murosasozlik kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirishga ijobiy ta'sir etadi. Xalq musiqasi, xususan, xalq qo'shiqlarining tarbiyaviy ta'sirchanlikka ega ekanligining yana bir asosiy jihati, uning matnida o'z ifodasini topadi. Yuqorida ta'kidlab o'tilgani kabi ijobiy xislatlarni ulug'lab, salbiy illatlarni qoralovchi matnga mos ravishda musiqa uyg'unlashib, inson hissiyotiga kuchli, emosional ta'sir etishi bilan estetik tarbiyaning qudratli vositalaridan biriga aylanadi. Masalan: qo'shiq musiqasiz aytilganda ham (katta ashula, chapak, qarsak jo'rligida aytiluvchi aytimlar) musiqaning o'rni, uning bevosita eshitilmas ta'siri sezilib turadi. Musiqqa qo'shiqning estetik ta'sir va mavqeyini kuchaytiradi.

Bu esa, ijrochilarni ham tinglovchilarni ham birdek tarbiyalashga, ularga estetik zavq baxsh etishga o'z ta'strini ko'rsatadi. Ajib she'riy misralar, usul, sehrlil ohanglar bilan yo'g'rilgan qo'shiq, ashulalardagi his – tuyg'ular inson qalbida ezgulik va go'zallik hissiyotlarini o'yg'otadi. Shuning uchun ham, xalq qo'shiq va ashulalari, folklor dostonchilik aytimlaridan, ularning ma'naviy va estetik tarbiyaviy imkoniyatlaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish yaxshi samara beradi va o'sib kelayotgan yosh avlodni yuksak ma'naviyat ruhida tarbiyalashga qo'yilgan ijtimoiy buyurtmani bajarishda qo'l keladi.

Bu o'rinda xalq musiqa merosiga oid asarlardan estetik va ma'naviy tarbiya vositasida foydalanganda ularning tarbiyaviy ta'sirchanlik xususiyatlarini aniq va to'g'ri baholash, ya'ni bo'lg'usi pedagog-tarbiyachilar tomonidan to'g'ri idrok qilinishiga erishish muhimdir. Oliy o'quv yurtlari, xususan pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari ham o'z mutaxassislari bo'yicha ta'lim olish bilan birga uzluksiz davom etadigan estetik tarbiyaga muhtojdirlar. Ular turli fanlardan ma'ruzalar tinglash, amaliy mashg'ulotlarda muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallab borish bilan birga estetik tarbiyaning turli ta'sirlariga duch keladilar.

Adabiyot, san'atga oid ma'ruzalar, suhbatlar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, turli musiqiy ko'rik-tanlovlarga tayyorgarlik, ishtirok etish, badiiy havaskorlik to'garaklari faoliyati, shuningdek, madaniyat va san'at dargohlariga, tomoshasayillarga borish singari tadbirlar ham estetik tarbiya vazifasini bajaradi. Lekin, kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, respublikamizdagi pedagogika oliy o'quv yurtlarida estetik tarbiyani ta'lim-tarbiya tizimi oldiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar darajasida yo'lga qo'yilgan deb bo'lmaydi. Bu o'rinda ayniqsa, milliy qadriyatlarimiz sirasida muhim o'rin tutuvchi xalq musiqa merosiga, ulardan yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy va estetik kamoloti yo'lida foydalanishga e'tibor sustligi, bu yo'nalishda chuqur o'zgarishlar qilinishini taqozo etadi.

Bu narsa ayniqsa, oliy o'quv yurtlaridagi badiiy havaskorlik to'garaklariining nomigagina mavjudligi, ma'lumotda izchillikka rioya etilmasligi, (ular ko'pincha biror bayram, tadbirlarga tayyorgarlik oldidan mashg'ulot o'tkazadi yoki ko'rik-tanlovlarga qatnashish zarurati yuzasidan havaskorlar bilan olib boradi) to'garak rahbarlarining bilim va malakalarini pastligi, repertuarining milliy g'oya, milliy mafkura va tarbiyaviy maqsadlarga mos emasligida ko'rinadi.

Estetik tarbiyani to'g'ri yo'lga qo'yilmaganligi sabab ko'plab havaskorlarning milliy cholg'ular bilan xalq qo'shiqlari, mumtoz ashulalar, folklore namunalari, xalqona uslubda yaratilgan zamonaviy qo'shiqlarni o'rganish, ijro etishga moyillik darajasi ham ko'ngildagidek emas. Ko'pchilik yoshlarning esa hozirda urf bo'lib borayotgan, «kompyuterlashgan», chet el ohanglariga taqlid qilib «ijod qilingan», kuy-qo'shiqlar (klip) larni tinglash, ijro etishga havaslari kuchli. Bunday holat esa pedagogika oliy o'quv yurtlarida talabalarni xalq musiqa merosi, xususan, xalq qo'shiqlari vositasida estetik tarbiyalash shu orqali ularda yuksak ma'naviyatni shakllantirish imkonini beruvchi quyidagi shartlarni ko'rsatib o'tishni joiz deb bilamiz:

1. Estetik tarbiyaga xalqning milliy – madaniy qadriyatlari, milliy merosga tayangan holda yondoshish.

2. Xalqimiz tarixi, an'analari, urf-odatlarini estetik va ma'naviy tarbiya mazmuniga chuqur va izchil qaratishning o'ziga xos imkoniyatlari, shart-sharoitlari, metodikasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish.

3. Xalq qo'shiqlarining tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini qamrab olgan dastur, uslubiy qo'llanmalarni yangidan davr ruhiga

moslab ishlab chiqish va barcha oliy o'quv yurtlari badiiy havaskorlar to'garaklarini ta'minlash.

4. Pedagogika oliy o'quv yurtlarida talabalarni xalq musiqasi, xususan, xalq qo'shiqlari vositasida estetik tarbiyani yaxlit, ya'ni dars va darsdan tashqari holda amalga oshirishni yo'lga qo'yish maqsadga muaofiq bo'ladi. Bunda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar o'zaro bog'liklikda, bir-birini to'ldirib borishi zarur.

Qayd etilganlar ta'limiy-tarbiyaviy va tashkiliy pedagogik masalalarni muvaffaqiyatli hal etilishi, estetik tarbiyani yuqori darajada samaradorlik kasb etishini ta'minlaydi, ma'naviy barkamol, axloqiy yetuk, nozik didli kelajagimiz bunyodkorlarini ta'lim va tarbiyasi uchun pedagog-murabbiylarni yetishtirishda muhim rol o'ynaydi. Zotan, xalq musiqasi, xususan, xalq qo'shiqlari eng ommaviy va ta'sirchan san'at turi bo'lib, har bir qo'shiqda u yaralgan davr ruhi, o'chmas izi o'z aksini topadi. Tarixiy, mumtoz folklor qo'shiq namunalari estetik zavq baxsh bilan birga yoshlar tomonidan xalqimiz tarixi, turmush tarzi, urf-odat, an'ana va o'ziga xos etnik xususiyatlarni anglab borishlarida katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Barkamol avlod orzusi, - Toshkent., «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», Davlat ilmiy nashriyoti 2000 yil.
2. Soipova D. «Musika o'qitish nazariyasi va metodikasi», o'quv qo'llanma, - Toshkent.: Fan va texnologiyalar nashriyoti., 2009 yil.
5. Hasanov A. «Musika va tarbiya». Toshkent.: «O'qituvchi» , 1993 yil

Илтимос кўнғироқ қилинг, вноси қандай амалга ошириш керак?

+ 998 94 284 47 65